

1923: Medemblik 100 jaar geleden

Een terugblik naar de gebeurtenissen in Medemblik een eeuw geleden kent natuurlijk vele mogelijke invalshoeken. Mijn keuze is ontleend aan de bekende kroniek van Jacob Zwaan. In zijn beschrijving van 1923 noemt hij: Het nieuw Provinciaal Ziekenhuis, de verbouwing van het oude Muntgebouw, de sluis naar de Westervhaven in het kader van de Zuiderzeewerken, de samenwerkende veilingen aan de Overtoom en het crisiscomité om werkverschaffing te bevorderen. In deze samenvatting is er ook aandacht voor het verenigingsleven, de jaarlijkse feesten en de toename van de bevolking. Mijn belangrijkste informatiebron voor de terugblik is het plaatselijke nieuws in de wekelijkse krant.

Medemblikker Courant

Op zaterdag 6 mei 1905 verschijnt de eerste Medemblikker Courant (MC). De berichtgeving zal zich volgens uitgever Idema niet beperken tot het plaatselijke nieuws, maar er is ook aandacht voor de nieuwsberichten uit binnen- en buitenland.

In 1923 is de abonnementsprijs 50 cent per 3 maanden. Advertenties van 1 tot 5 regels kosten 30 cent. Wie wil weten wat er 100 jaar geleden allemaal gebeurde, vindt in het Westfries Archief de digitale toegang. In onze Jaaruitgave 2015 geeft Peter Swart daarover vele tips!

In de eerste krant van 1923 staat een kort bericht van de bekende burgemeester Schoutsen. "Voor de vele bliken van belangstelling mij gegeven bij de intrede van dit jaar mijn hartelijke dank en de beste wenschen aan de ingezetenen dezer Gemeente." Pieter Schoutsen is sinds april 1920 de eerste katholieke burgemeester. Als voormalig wethouder en locoburgemeester weigerde hij bij zijn aantreden om gebruik te maken van de bekende ambtswoning op de Oosterhaven¹.

Schoutsen is de beschermheer van twee bekende verenigingen: De gymnastiekvereniging O.S.S. (Oefening Staalt Spieren) en de muziekvereniging Crescendo.

Achttiende Jaargang.		No. 922.	
MEDEMBLIKKER COURANT.			
Nieuws- en Advertentieblad		voor Medemblik en Omstreken.	
ZATERDAG		6 JANUARI 1923.	
			
ABONNEMENTSPRIJS: Per 3 maanden 50 cts. — Franco per post 65 cts. Abonnementen en Advertentiën worden aangenomen bij alle Boekhandelaars en Postadministraties. Dit blad verschijnt des VRIJDAGSAVONDS.	UITGEVER: K. H. IDEMA. MEDEMBLIK. Intercommunale Telefoon No. 6. Postrekening No. 66914.	ADVERTENTIËN: Van 1—5 regels 40 cts. — Elke regel meer 8 cts. 4 Plaatsingen eener zelfde advertentie worden 3 maal berekend. Voor abonnement vraag men prijsopgave.	

Afb. 1: De eerste Medemblikker Courant van het jaar waarop wordt teruggeblikt.

<p>Advertentiën kosten slechts 8 cts. per regel zoodat aanvragen om een dienstbetrekking of personeel, kleine familieberichten en dergelijke slechts 40 of 48 cent kosten. 4 plaatsingen eener zelfde advertentie worden slechts 3 maal berekend. Bij abonnement tegen veel verminderde prijzen volgens tarief.</p>

Afb. 2: Het advertentietarief in 1923 en de korting bij vier keer plaatsen.

De naam van de burgemeester wordt ook genoemd in onderstaande aankondiging van O.S.S.

Gymnastiek-Vereeniging
≡≡≡ **„O. S. S.”** ≡≡≡
TE MEDEMBLIK.

Beschermer: E.A. Hr. P. SCHOUTSEN.
Directeur: L. DE WAAL.

Openbare Uitvoering
op **Maandag 8 Januari 1923,**
in „Het Wapen van Medemblik”.

Aanvang 8 uur precies.
Zaalopening 7½ uur.
Entrée 60 cents.

Na afloop Bal
— onder leiding —

Plaatsbespreking op den dag
der uitvoering aan de zaal.

Afb. 3: Uitvoering van O.S.S. in 'Het Wapen'.

Opening van het Provinciaal Ziekenhuis

In de eerste Medemblicker Courant van 1923 lezen we op blz. 1: "Bij velen in onze goede stad zal de gedachte wel eens bovenkomen aan datgene, hetwelk in onze gemeente anders is geworden. We denken hier natuurlijk aan het Rijkskrankzinnigen-gesticht, die met klokke twaalf voorgoed is vervangen - gelukkig - door het Provinciaal ziekenhuis. Het zou een ramp zijn geweest als dit niet gebeurd was.

Niet alleen blijft wat het was, maar er is nieuw leven gekomen. Acht nieuwe woningen verrijzen aan de Oude Haven, terwijl aan het Geldeloozepad ook een 20-tal zal worden gebouwd, waarvoor de voorbereidende maatregelen reeds worden getroffen. Dit geeft werk en doet de werkloosheid verminderen. Moge nog vele jaren het Provinciaal Ziekenhuis in onze gemeente gevestigd blijven, tot genoegen van de Directie en Personeel en tot voordeel van Medemblik."

De laatste Rijkspatiënten vertrokken op 4 januari. De bestaande gebouwen werden niet door de Provincie gekocht, maar gehuurd voor slechts f 10,- per jaar. Het huurcontract zou dertig jaar geldig blijven. Wel zou de provincie ervoor zorgen de gebouwen en inventaris in goede staat te houden.

Waarom men in Medemblik een ziekenhuis stichtte alleen voor mannen is volgens Cahn niet duidelijk. De nadelen van een verpleging van alleen mannen door mannen waren volgens hem reeds lang bekend.

De wijziging droeg een veel ingrijpender karakter dan de simpele overgang van Rijk naar Provincie, want voortaan zou niet de bewaking maar de arbeidstherapie op de voorgrond staan. Het aantal patiënten steeg snel, uit talrijke gestichten in het land werden ze naar de nieuwe inrichting overgebracht.

De gunstige omstandigheden van Medemblik werden aldus beschreven: In zijn volkomen isolement geeft het plaatsje, reeds bij het doorlopen ervan, een indruk van kalmte en rust, die ook op de onderlinge verhoudingen van de bevolking en op haar mentaliteit zijn stempel drukt. De straten, niet onveilig gemaakt door tram, auto of fietsen, zijn wandelgelegenheden voor de patiënten, die in drukker plaatsen niet zonder toezicht door hen gebruikt zouden mogen worden. In die kalme rustige sfeer leren de patiënten zich spoedig aanpassen en kan hen een vrijheid van beweging worden gegeven die elders niet verantwoord zou zijn hun toe te staan. De burgers leren zich vertrouwd te maken met de patiënten.

In het voormalige Rijksgesticht behoorde een groot deel van de patiënten tot misdadige krankzinnigen. Bij de verpleging trad de bewaking toen op de voorgrond. De arbeidstherapie werd slechts in beperkte mate toegepast. De grote verandering in 1923 zorgde ook voor een veel betere gezondheidstoestand. Besmettelijke ziekten kwamen niet voor en ook de pogingen tot zelfmoord zijn volgens een jaaroverzicht verdwenen. Slechts zevenmaal liep een patiënt weg, maar de vluchteling werd steeds teruggebracht. Opmerkelijk is ook dat 26 patiënten genieten van een gezinsverpleging bij ingezetenen uit Medemblik.

Gemeenteraad

Een keuze uit de talloze onderwerpen, die in de gemeenteraad aan de orde kwamen, is niet eenvoudig. Een terugkerend thema is de werkverschaffing. Van de Minister van Arbeid kwam reeds in januari het bericht dat er geen subsidie voor de bestrijding van werkeloosheid zou zijn. Pogingen van raadslid De Jong om toch een gemeentelijke *commissie voor werkverschaffing* op te richten werden door burgemeester en wethouders niet ondersteund.

De gemeenteraad neemt op 16 augustus twee belangrijke besluiten. Het Gereformeerd Weeshuis zal een nieuwe bestemming krijgen. Het zal een gebouw worden voor ouden van dagen. De gemeente zal hierdoor een inrichting krijgen die in een reeds lang gevoelde behoefte voorziet. De andere beslissing van de raad is de aansluiting bij het *Provinciaal Waterleidingbedrijf*. Veel Medemblikkers hadden bij droogte van enige duur te lijden aan gebrek aan drinkwater en aan water voor huishoudelijk gebruik. Ook voor de werkverschaffing zal de aansluiting van belang zijn geweest. Het water wordt berekend met 25 cent per kubieke meter.

De aankomende Zuiderzeewerken vormen een onderwerp dat regelmatig aan de orde is. De minister wenst de Regeling tot afsluiting en drooglegging der Zuiderzee in een sneller tempo door te zetten. Dit vraagt bijvoorbeeld om maatregelen voor de Zuiderzeevissers wegens de schade, die de afsluiting zal berokkenen. De Medemblikker vissersvloot in 1923 bestaat uit 26 schepen. De aanvoer van vis heeft dan een totale omzet van f 10.631,51. Hiervan is het bedrag voor ansjovis f 6.950.² De eerste ansjovis werd begin april aangevoerd door schipper A. Goed en afgeleverd aan de zouterij van de heer G. Walch op het Gedempt Achterom. De jaarlijkse ansjovisvangst was wel bevredigend maar is voor de visserij weinig lonend geweest.

Geloof en verenigingsleven

De verzuiling van het verenigingsleven komt pas na 1900 op gang. "De samenleving in de eerste helft van de 20e eeuw kende vier hoofdzuilen: de katholieke, de protestants-christelijke, de socialistische en de neutrale of liberale. Tussen de zuilen bestonden strikte scheidingen."³ Dat de katholieke zuil in 1923 de belangrijkste positie inneemt tonen de verkiezingsuitslagen van 1922 voor de Tweede Kamer. De R.K. Staatspartij haalt ook in Medemblik een grote overwinning: 46,1%.

CONCERT

te geven door de Gem. Zangveren.

„Nieuw Leven” te Medemblik.

Directeur de heer R. M. MOESKOPS

Met medewerking van de h.h. P. A. VAN LANGE, piano.
W. SCHREURS, viool, H. TJEERTES, violoncel,

op Maandag 2 April 1923 (2de Paaschdag),
's avonds ten 8 uur,
in het gebouw „St. Pieter” te MEDEMBLIK.

BAI, onder leiding van den heer BEUKMAN te Hoorn.
Entree, tekstboekje inbegrepen. / 1.—.

Tekstboekjes verkrijgbaar bij JOH. VERMEULEN, boekhandl.,
Bagijenhof te Medemblik.

Na afloop van het concert blijft entree gehandhaafd

Afb. 4: Concert door Zangvereniging Nieuw Leven onder leiding van R. Moeskops.

In ons landelijke kabinet is deze Staatspartij sterk aanwezig. De toenmalige katholieke voorzitter van de ministerraad is Charles Ruijs de Beerenbrouck.

Dat het geloof tot onenigheid kan leiden, leert de geschiedenis. De katholieke winkeliers in de stad hebben dat ongetwijfeld gemerkt aan hun klantenkring.

OOSTERHAVEN — MEDEMBLIK

GEOPEND een ZAAK in:

Verfwaren, Lakken, Vernissen

en Aanverwante Artikelen. -+ Spiegel- en Vensterglas.

Hopende door prompte levering van prima kwaliteiten, tegen scherp concurrerende prijzen, ieders vertrouwen te verwerven.

Aanbevelend,

Firma KOOL & Co.

Tel. No. 48. MEDEMBLIK.

Afb. 5: Opening van de winkel van Kool.

Een ingezonden brief aan de redactie van de MC (29/9) toont een triest gevolg van het geloof. Hier het begin van de tekst. "**Protest.** Vergun mij een bescheiden plaatsje in Uw blad, ten einde heftig te protesteren tegen een vrijheidsberoving, welk in Uwe gemeente heeft plaats gehad. Een Roomsch-Katholiek meisje had de misdaad (?) begaan, zich te verlobben met een jongen die niet Katholiek was. En die oorzaak dat haar moeder (?), geholpen door haar beide zoons, in een auto van de heer Pot, haar dochter met geweld naar een gesticht heeft gebracht. De Geestelijken meenden het geoorloofd te vinden dit meisje als een misdadigster op te sluiten." (F.F. v.d. Heuvel).

Lagere Scholen

De katholieke lagere scholen tellen in 1923 de meeste leerlingen. Door de Zuiderzeewerken nemen de neutralen sterk toe. Geert Huizinga bespreekt in zijn boek de toename van het aantal leerlingen op de vier lagere scholen van 1922 tot 1929:

- R.K. jongensschool van 102 naar 146,
- R.K. meisjesschool van 102 naar 134,
- Christelijke school van 49 naar 108,
- Openbare lagere school van 119 naar 176.

In de krant van 11 juli lezen we een mooi verhaal over het schoolreisje van de katholieke leerlingen van de Fraterschool. De kleinere jongens gingen naar Bergen aan Zee en de grotere bezochten Amsterdam. Daar begonnen ze met de Dam en de Bijenkorf. Zo'n grote winkel hadden ze nog nooit gezien. In de middag was het genieten in Artis. Vooral het Apenhuis vonden ze prachtig!

Sport (voetbal)

Onder de noemer **Sport- en Wedstrijden** meldt de MC wekelijks de uitslagen van twee voetbalverenigingen. De bekendste club is ongetwijfeld MFC, *de Medemblicker Football Club*. De andere club is VVM, *Voetbal Vereniging Medemblik*. De katholieke club VVM heeft een feest- en propaganda-avond op zondag 4 februari in het lokaal van N.H. Rustenburg.⁴

Feestavond „V. V. M.”
op Zondag 4 Februari 1923,
in het lokaal van den
heer RUSTENBURG
Aanvang 8 uur.
Entrée 50 cent.
Het Bestuur.
NA AFLOOP BAL.

Afb. 6: Feestavond voetbalvereniging V.V.M.

Feest- en Propaganda-Åvond
DER
VOETBALVEREENIGING M. F. C.,
op ZONDAG 11 FEBRUARI 1923,
in „Het Wapen van Medemblik”.

AANVANG 7,30 uur. ZAALSLUITING 9 uur.

PROGRAMMA.

1. Opening.	5. Zang: FEESTLIED
2. Muziek (piano en viool).	(twee-stemmig).
3. Oud-Hollandsch Quartet (piano en mandolines).	6. Oud-Hollandsch Quartet (piano en mandolines).
4. „EEN KNAP STEL”, blijspel in 1 bedrijf.	7. „TERUG VAN DE KONGO”, blijspel in 1 bedrijf.
-:- Pauze -:-	8. Sluiting.

Na afloop GROOT BAL onder leiding.
Verplicht Balstrikje.

Entrée f 0,75 per persoon; donateurs f 0,40; donateurs met een huisgenoot f 0,30 per persoon (alleen op vertoon van diploma). — Ledenkaarten f 0,25; adsp. leden f 0,15.

Donateurs- en Ledenkaarten verkrijgbaar Zaterdagavond van 7 tot 8 uur, in het Clubgebouw (Tooneelzaal).

Plaatsbespr. tot Zondagmiddag 12 uur; daarna loting.

Afb. 7: Feestavond voetbalvereniging M.F.C.

De zaak is geheel bezet. Ook MFC viert een week later een groot feest in "Het Wapen". Ze bestaat dan 15 jaar. Voor de feestavond heeft het bestuur een mooi programma bedacht met toneelstukjes, muziek, zang en bal na. Op de laatste dag van de competitie van VVM 1 werden de voetballers met twee invalers per auto naar Hoorn gebracht. Met 8-1 werd gewonnen.

Sportfeesten te Medemblik, aldus de dikgedrukte omschrijving op de voorpagina van onze krant (2 juni). "De tweemaal uitgestelde sportdag kon Zondag j.l. eindelijk doorgang vinden. Gelukkig maar, want anders had van uitstel wel eens afstel kunnen komen!" De voorzitter van het sportcomité is Joh. Geusebroek. In vrolijke mars achter Crescendo lopen de deelnemers naar het feestterrein. Het voetbalveld van M.F.C. is met vlaggen versierd. Met vrije oefeningen start O.S.S. de sportactiviteiten die daarna volgen (voetbal, speerwerpen, hoogspringen enz.). En 's avonds natuurlijk weer een gezellig bal na in "Het Wapen".

Gymnastiekvereniging O.S.S. is veelvuldig in het nieuws. Reeds op 8 januari is er een mooie uitvoering in "Het Wapen". Ze kan zich verheugen op een grote opkomst van publiek. De directeur van O.S.S. is L. de Waal. In de gemeenteraad wordt regelmatig benadrukt dat O.S.S. een zeer belangrijke vereniging is. Een thema waarin O.S.S. voortdurend aan de orde is, hangt samen met de sloop van het oude Muntgebouw (in 1922). Er moet op die bekende plek een nieuw gymnastieklokaal komen, aldus het besluit. Aan het eind van het jaar schiet de bouw daarvan al flink op.

Crescendo

Crescendo is nog altijd de toonaangevende muziekvereniging in Medemblik. Reeds in 1896 vindt de oprichting plaats. Aanvankelijk is het een fanfare maar in 1905 wordt het een harmonie. Gerrit Groen is bijna veertig jaar de dirigent geweest: 1905-1943.

Op woensdagavond 4 juli vindt een bijzondere bijeenkomst plaats op de Nieuwstraat. Er wordt een nieuwe vlag onthuld. In een zeer fraaie uitvoering is daarop het stadswapen aangebracht met de tekst Crescendo Medemblik en de jaarcijfers 1896-1923. Het was die avond heerlijk zomerweer en heel veel publiek luisterde naar het concert "tot ver na 10 uur!"

Koninginnedag

Op woensdag 5 september beginnen de feestelijkheden te Medemblik ter gelegenheid van het zilveren regeringsjubileum van koningin Wilhelmina. Op de voorafgaande zaterdag lezen we in de krant een verzoek aan de werkgevers om hun personeel die dag vrijaf te geven. Een andere oproep betreft de toegangskaarten voor goochelvoorstellingen in de avond (in "St. Pieter" en "Het Wapen van Medemblik").

Deze zijn uitsluitend verkrijgbaar van 2-5 uur in de Openbare Lagere School! (MC 09-01 blz.3).

De schoolgaande kinderen zijn rond half tien aanwezig voor het Stadhuis en luisteren een kwartiertje later naar de Feestrede van Burgemeester Schoutsen.

Het jubileumjaar van de koningin openbaarde zich ook in elf nieuwe postzegels waarop Wilhelmina werd afgebeeld. Bovenaan stond 1898*1923!

Afb.8: Wilhelmina 25 jaar koningin.

Harddraverij

Donderdag 15 januari vergaderde de Harddraverij-Vereeniging Prins Hendrik Medemblik, waarbij ruim 80 leden aanwezig waren. Maandag 17 september zal het nog steeds bekende feest van Harddraverij plaatsvinden.

Vele weken vooraf is er telkens de oproep in de krant om paardenloten te kopen, prijs per lot is f 0,50. Een heel ander bericht is de aankondiging dat jonge dames dan bloempjes zullen verkopen voor Tuberculose-Bestrijding. Help deze vreselijke ziekte te bestrijden.

Plaatselijk Nieuws.

MEDEMBLIK. Maandagmiddag daalde alhier een water-vliegtuig in de Oosterhaven; men had .. watergebrek!

Na een poosje, ging het voorwaarts en zeewaarts — en toen opwaarts, ten aanschouwe van heel wat publiek.

Afb.9: 15 september, watervliegtuig landt in de Oosterhaven.

Loten Harddraverij-Vereen.
„Prins Hendrik” te Medemblik,
ter bev. v. jaarl. paardenkeuring
en paardensport.
f 0,50. Trekking 26 Sept.

Afb.10: 16 juni, de verkoop van loten voor de harddraverij.

Het was weer de dag der dagen van Medemblik, begunstigd door prachtig weer. Voor velen blijft het een grote attractie, ook veel oud-Medemblikkers zoeken juist deze dag uit om hun stad weer te bezoeken.

Er zijn twee Harddraverijen op één dag: de nationale begint om 10.00 uur, de internationale om 14.00 uur. De vier ochtendprijzen zijn: f 200,-, f 100,-, f 40,- en f 25,-. De vier prijzen in de middag zijn: f 300,-, f 150,-, f 60,- en f 40,-.

Beide wedstrijden worden gewonnen door het 4-jarige paard 'Maggy Henry'. Eigenaar is de Medemblicker Jan Schoon, rijder is Bas ten Hagen. De prijsuitreiking vindt om 18:30 plaats in "Het Wapen". Dhr. Schoon wordt gehuldigd voor zijn bijzondere prestatie en directeur Groen van Harmonie Crescendo wordt bedankt voor het prachtige optreden.

Nadat van 20.00 tot 21.00 uur Crescendo een concert in de tent op de Nieuwstraat had gespeeld, trok de menigte naar de Westerhaven, waar het vuurwerk kon worden bewonderd. "Medemblik kan weer met groot genoegen op zijn Harddraverijdag terugzien. Moge het nog vele jaren zoo blijven.", aldus de wens.

Op 26 september vindt in "Het Wapen van Medemblik" de trekking van de loterij plaats onder toezicht van notaris Kruiemel. De hoofdprijs is een Tilbury van Hollands fabricaat met volledige bespanning.

Voorts kon men paarden, veulens, lammeren, rijwielen en luxe andere artikelen winnen!

Afb. 11: Programma van de harddraverij.

Sinterklaas

Het Sinterklaasfeest in December wordt niet in alle scholen gevierd. Zo meldt J. Barkman (hoofd van de Openbare School) in de MC, namens het personeel: "Met het oog op de zeer vele zieke leerlingen heeft het personeel der school in overleg met de oudercommissie, zeer tot zijn leedwezen moeten besluiten, het feestje, zij het dan ook zonder aanwezigheid van de goede Sint zelf uit te stellen tot na de kerstvacantie."³

Tenslotte

Eind December telt Medemblik 3.093 inwoners. Dat is een toename van 327. Een jaar eerder was er een afname van 123. Enkele aanvullende cijfers van de loop der bevolking: geboorte 63, sterfte 36, vestiging 528 en vertrek 228.

Natuurlijk zijn er nog heel veel plaatselijke onderwerpen te noemen die in de Medemblikker Courant van 1923 aandacht kregen. Wie 1923 vergelijkt met 2023 zal ongetwijfeld talloze verschillen ontdekken.

Zelf heb ik door deze terugblik een paar keer vooruit gedacht aan 2123. Geen idee hoe Medemblikkers dan leven. Ja, het verleden is makkelijker in kaart te brengen dan de toekomst.

Ad Dudink
Medemblik, augustus 2023

Geraadpleegde bronnen

L. A. Cahn, *MEDEMBLIK een episode in de Nederlandse psychiatrie 1884-1967*. Wormerveer, 1970.

A. Dudink, *Gesticht voor gekken in Medemblik (1884-1967)*, Jaaruitgave OKV "Medenblik" blz. 17-25, 2011.

A. Dudink, *121 jaar Crescendo*, Jaaruitgave OKV "Medenblik", blz. 6-14, 2017.

G.B.W. Huizinga, *Medemblik. Inzonderheid in verband met de Zuiderzeewerken*, Alphen aan den Rijn, 1940.

A. Kamma, *De evolutie van het verenigingsleven*, Jaaruitgave OKV "Medenblik", blz. 2-5, 2017.

S. Pronk, *Medemblikker voetbalclubs*, Jaaruitgave OKV "Medenblik", blz. 27-39, 2017.

P. Swart, *De Medemblikker Courant digitaal*, Jaaruitgave OKV "Medenblik", blz. 45-49, 2015.

Westfries Archief/kranten: *Medemblikker Courant*, 1923.

J. Zwaan, *Kroniek van Medenblik*, Medemblik, 2012.

Herkomst afbeeldingen:

Medemblikker Courant 1923: 1-11.

- 1 De Oosterhaven stonk te veel naar vissen om daar te gaan wonen.
- 2 MC 15-12-1923, blz. 4.
- 3 Ad Kamma, Jaaruitgave OKV "Medenblik" 2015.
- 4 Nicolaas Hendricus Rustenburg was de uitbater van Café "De Beurs" op Nieuwstraat nr. 29. Dit café kwam op 1 mei 1929 in handen van Anthonius Roemer en werd al snel aangeduid als Café "Roemer" (toen nog zonder 'De').